

TÓTH TIBOR

Dél-szlovákiai magyar önkormányzatok telefonos nyelvhasználata

1. Bevezetés

A modern demokratikus társadalmakban a kisebbségi nyelvhasználat a hivatali közegben korántsem érvényesül magától értetődő követelményként. Ugyanakkor éppen a saját anyanyelv használata teszi lehetővé a kisebbségek számára, hogy az adott ország demokratikus működésében aktívan részt vegyenek. A regionális vagy kisebbségi nyelv használata a közigazgatási hivatalok és ügyfelek által kulcsfontosságú tényező minden demokráciában, és mint ilyen az alapjogok körébe tartozik (Poggeschi, 2012). A demokráciák valóban több készséget mutatnak arra, hogy a kisebbségi nyelvhasználat jogát elismerjék. Ez egyúttal a közfelfogással is egybevág, amely szerint a demokráciák a polgári szabadságjogok és az emberi alapjogok védelmezői (Liu, 2017).

Szlovákia esetében a kisebbségek és a kisebbségi nyelvhasználat védelmének fontosságát tanúsítja az is, hogy az ország számos nemzetközi szervezetnek tagja, és mára csatlakozott majd' minden, a kisebbségi nyelvhasználatot érintő nemzetközi egyezményhez. Mielőtt az ország az Európai Unió tagjává vált, az Európa Tanács maga is tevőlegesen részt vett a szlovákiai kisebbségek alapvető nyelvhasználati jogait garantáló szabályozásban, amely egyben kimondott előfeltétele volt az ország uniós csatlakozásának. Ezen kívül Szlovákia tagja és aláírója egy sor nemzetközi szervezetnek és megállapodásnak, így a *Nemzeti Kisebbségek Védelmét célzó Keretegyezménynek*, a *Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának*, a *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezményének* továbbá az *Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelmét* garantáló megállapodásnak.

A nyelvhasználati jogoknak különös jelentőséget tulajdonítanak a nemzetközi egyezmények, charták, országos és regionális szabályozások. Ezek szellemében az egyén anyanyelv-használati jogának érvényesítését a helyi, regionális és országos szinten egyaránt biztosítani kell (Williams, 2013). Mára egyértelmű, hogy bizonyos feltételek teljesülése esetén a közigazgatási hivatalok kötelesek érvényt szerezni a kisebbségek nyelvhasználati jogának, így például, ha azt a kisebbségi nyelvhasználók aránya és területi koncentrációja indokolja (Koenig & Guchteneire, 2007). A regionális vagy kisebbségi nyelv hivatali használata ugyakkor az adott kisebbség jogi státuszának is alighanem a leginkább magáért beszélő, konkrét tanúsítványa (Poggeschi, 2012). Más kutatók ezzel szemben azt emelik ki, hogy miközben nem egy országban a kisebbségek nyelvhasználatát rendeletek tömege szabályozza, arról alig van hitelt érdemlő bizonyíték, hogy mindez mennyiben valósul meg a gyakorlatban (Williams, 2013).

Szlovákia többnemzetiségű ország: mint azt a legutóbbi, 2011-es népszámlálás kimutatta, a lakosság mintegy 14 százaléka nem szlovák anyanyelvű. Körülbelül 10 százalékra tehető azok aránya, akik nyilvános helyeken nem szlovákul beszélnek, és 12 százalékra azoké, akik otthon, családi körben más nyelvet használnak. Ami az etnikai megoszlást illeti, itt szintén 12 százalék a magukat nem szlováknak vallók aránya, közülük a magyaroké a legszámottevőbb kisebbség. A legutóbbi két népszámlálás mindazonáltal azt mutatja, hogy a szlovákiai magyarok lélekszáma egyetlen évtized alatt 20 százalékkal csökkent, a 2001-ben mért 567 ezerről a 2011-es 458 ezerre apadva.

Míthogy az anyanyelvhasználat jogáért Szlovákiában a leghatározottabban éppen a magyarok álltak ki, nem meglepő, hogy a magyar nyelv sokak szemében a politikai élet állandó konfliktusforrásává vált. Tény, hogy a nyelvhasználat szabályozása és a nyelvi jogok biztosítása az elmúlt évtizedek során nem csupán jogalkotási szakkérdésként merült fel, hanem mindmáig jelentős politikaformáló tényező is maradt (Vass, 2016).

1993-as függetlenné válása óta Szlovákia viszonya kisebbségeivel – és kiváltképp a magyar nemzeti kisebbséggel – szemben alig változott. A kisebbségi nyelvhasználatért és a nyelvi jogok érvényesítésért folytatott küzdelem a demokratikus átalakulás

kezdetei óta emiatt úgyszólván állandó közéleti és politikai viták tárgya (Csörgő, 2007).

A szlovák alkotmány 6. cikkelye a szlovák nyelvet a Szlovák Köztársaság hivatalos államnyelveként definiálja.¹ A nemzeti kisebbségek nyelvhasználatát további négy általános érvényű jogi rendelkezés szabályozza. Ezek:

1. a „Nemzeti kisebbségek nyelvhasználatáról” hozott 184/1999. számú törvény, módosításaival (a továbbiakban: „Kisebbségi nyelvtörvény”)²; 2. a „Szlovák Köztársaság államnyelvéről” rendelkező 270/1995. törvény, módosításaival (a továbbiakban: „Államnyelv törvény”)³; 3. a Szlovák Köztársaság Kormányának 535/2011. rendelete, amely a 184/1999. sz. Kisebbségi nyelvtörvény végrehajtásáról rendelkezik (a továbbiakban: „Végrehajtási kormányrendelet”)⁴; valamint 4. a Szlovák Köztársaság Kormányának 221/1999. rendelete, módosításaival⁵, amely közli mindazon település listáját, ahol a nemzeti kisebbségek körébe tartozó állampolgárok aránya eléri az összlakosság legalább 20 százalékát a Szlovák Köztársaság Kormányának 534/2011. rendelete alapján (a továbbiakban: „Végrehajtási kormányrendelet, amely közli a kisebbségi önkormányzatok listáját”).

Habár az ország alkotmánya és további négy általános érvényű jogi rendelkezése egyértelmű törvényes keretet látszik kijelölni a szlovákiai kisebbségi nyelvhasználat számára, a gyakorlat szintjén az

¹ A Szlovák Köztársaság Alkotmánya: <https://www.prezident.sk/upload-files/20522.pdf> (Utolsó letöltés: 2017 március)

² A „Nemzeti kisebbségek nyelvhasználatáról” hozott 184/1999 számú törvény, módosításaival: <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/3481.pdf> (Utolsó letöltés: 2017 március)

³ A „Szlovák Köztársaság államnyelvéről” rendelkező 270/1995 törvény, módosításaival: http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/2296_statjaz.pdf (Utolsó letöltés: 2017 március)

⁴ A „Szlovák Köztársaság Kormányának 535/2011 számú rendelete, amely a 184/1999 sz. Kisebbségi nyelvtörvény végrehajtásáról rendelkezik”: http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/1615_nariadenie_535_2011.pdf (Utolsó letöltés: 2017 március)

⁵ A Szlovák Köztársaság Kormányának 221/1999 számú rendelete, módosításaival http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/1614_nariadenie_534_2011.pdf (Utolsó letöltés: 2017 március)

meglehetősen következetlen, ellentmondásos összképet mutat. Így például a *Kisebbségi nyelvtörvény* kimondja, hogy mindazon településen, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozók aránya eléri az összlakosság 15 százalékát, a kisebbséghez tartozó állampolgárok jogosultak saját anyanyelvüket használni az önkormányzati hivatali ügyintézés során. Ezzel szemben a Végrehajtási kormányrendelet, amely a kisebbségi önkormányzatok listáját közli, csupán azokat a településeket foglalja magába, ahol a kisebbségek aránya legalább 20 százalékot kitesz az összlakossághoz képest. Ugyanez a Kisebbségi nyelvtörvény engedélyezi a nemzeti kisebbségek tagjai számára, hogy a közigazgatási hivatalokban saját anyanyelvüket használják. Az erről szóló bekezdés azonban mindössze javasolja a közigazgatási testületeknek, hogy hozzanak megfelelő intézkedéseket e jogok gyakorlati érvényesíthetőségére. A *Kisebbségi Nyelvtörvény* hasonlóan felhatalmazza a kisebbségek tagjait arra is, hogy levelet, kérvényt vagy tudakozványt saját anyanyelvükön intézzenek a közigazgatási testületekhez. Ám ez utóbbiakat csupán arra kötelezi, hogy e beadványokra államnyelven (szlovákul) válaszoljanak, s a kisebbség nyelvén készített választ csak másodlagosan csatolják. A hivatali válaszadás elsődleges államnyelvi kötelezettsége ilyenformán a kisebbségi nyelvű fordításhoz képest üggydöntő precedenst teremt. A kisebbségi lakosságának minősített települések kisebbségi lakóit a törvény arra is felhatalmazza, hogy saját anyanyelvükön kérhessék születési, házassági vagy halotti anyakönyvi bizonylataikat. Az 534/2011 számú Végrehajtási kormányrendelet tételesen is előírja, hogy a kisebbségi nyelvű szöveg formátuma és betűmérete azonos kell legyen az államnyelviével. Ezzel szemben a központi kormányzat által az önkormányzatokhoz eljuttatott kétnyelvű, üres formanyomtatványok a kisebbségi nyelvű szövegrészeket rutinszerűen eleve kisebb betűkkel szedik az államnyelvekhez képest.

Mindez csak néhány példa a szlovákiai nyelvpolitika gyakorlati anomáliáinak érzékeltetésére. A kisebbségi nyelvhasználat törvényi szabályozása maga is ellentmondásos, hiszen a Kisebbségi nyelvtörvény végrehajtási rendelete kötelezettségek helyett javarészt inkább csak engedélyeket tartalmaz. Mivel pedig szankciók nincsenek, hogy a kisebbségi nyelvi jogoknak hathatósan érvényt

szerezzenek, a törvény betűje könnyűszerrel figyelmen kívül hagyható. (Vass, 2016).

A *Kisebbségi nyelvtörvény* előírja, hogy a kisebbségi önkormányzatok hivatalaikban kötelesek külön kihelyezett hirdetményben tájékoztatni ügyfeleiket arról, hogy ügyintézésük során használhatják anyanyelvüket. Az 535/2011. Végrehajtási kormányrendelet e kötelezettséget kiterjeszti arra is, hogy a közleményt az érintett önkormányzatok azonos szöveggel egyúttal tüntessék fel valamennyi információs rendszerükben. E rendelkezések szándéka aligha értelmezhető másként, mint hogy az érintett települések állampolgárait kellőképp tájékoztatni kell arról, hogy joguk van használni saját anyanyelvüket

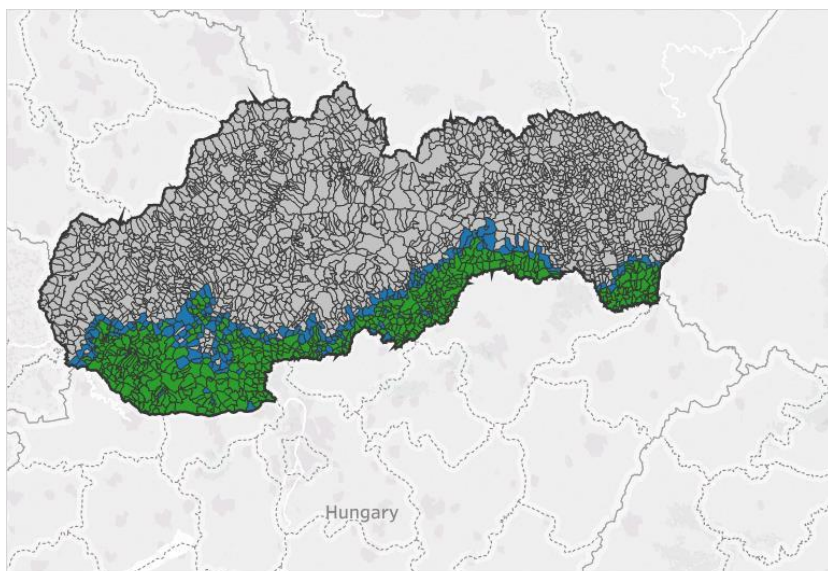
Miközben a *Kisebbségi nyelvtörvény* tételesen rendelkezik a szóbeli és írásos kommunikáció formáiról, a telefonos nyelvhasználatra külön nem tér ki. A telefonbeszélgetés ugyan némi joggal akár szóbeli közlésnek is tekinthető, ám ez vitatható besorolás. Már csak ezért is érdemes e sajátos kommunikáció eseti nyelvhasználatát külön is megvizsgálnunk. Ezúttal arra voltunk kíváncsiak, mennyiben teljesítik az önkormányzatok azt az elvárást, hogy a kisebbséghez tartozó állampolgárokat tájékoztadják: joguk van anyanyelvükön intézni ügyeiket, mikor egy közigazgatási hivatalt telefonon felhívnak. A települési önkormányzatoknak van némi döntési lehetőségük abban, hogy e felemás kommunikációs helyzeteket feloldják. Ha ugyanis mindkét nyelven válaszolnak a hívásra, ezzel máris jelzik, hogy készséggel folytatják a beszélgetést akár szlovákul, akár a kisebbségi hívó anyanyelvén. Ha viszont csak szlovákul felelnek, ezzel elmulasztják tájékoztatni a hívó felet, hogy saját anyanyelvén is beszélhet, és egyértelműen tudtára adják saját preferenciájukat, hogy a beszélgetést szlovákul kívánják folytatni, ezzel a hívót gyakran előnytelen helyzetbe hozva. A telefonos nyelvválasztás e köznapi példája jól mutatja, hogy Szlovákiában a kisebbségi nyelvhasználat ügye mennyire túlpolitizált.

A jelen vizsgálattal épp ezért az önkormányzati ügyintézők magyar nyelvű lakossági telefonhívásokra adott nyelvválasztásainak gyakoriságát kívántuk felmérni az ország általunk vizsgált magyarlakta térségeiben.

2. A kutatás tárgya és módszerei

2.1 Adatgyűjtés, kutatási terv, munkamenet

Telefonhívások útján anoním felmérést készítettünk mind az 512 szlovákiai magyar településen, ahol a nemzeti kisebbségek körébe tartozó lakosok aránya eléri a helyi népesség legalább 20 százalékát (a magyar kisebbségi önkormányzatok listáját az 534/2011. Végrehajtási kormányrendelet közli). Ezen településeken a törvény lehetővé teszi a magyar nyelv használatát az önkormányzati ügyintézésben (a továbbiakban: „magyar önkormányzatok”). Összehasonlításként párhuzamosan egy másik anoním telefonos vizsgálatot is végeztünk 194 szomszédos településen (a továbbiakban: „szomszédos települések”). Ezek önkormányzatainál a *Kisebbségi nyelvtörvény* nem nyújt lehetőséget a magyar nyelv használatára a hivatalos ügyintézésben. Mindkét névtelen telefonos felmérésre 2017 február-márciusában került sor. Valamennyi önkormányzatnak három esélyt adtunk a kapcsolat létrejöttére. Megfigyelési adatainkat azon egyénektől gyűjtöttük, akik az önkormányzatok hivatalos ügyfélszolgálati telefonokra leadott hívásokra válaszoltak.

Települések besorolása
 ■ Nem vizsgált települések
 ■ Magyar önkormányzatok (az 534/2011-es kormányrendelet besorolása alapján)
 ■ Szomszédos (nem magyar) önkormányzatok

1. térkép Szlovákia – Magyar és szomszédos települések

A 706 települési önkormányzathoz tartozó vizsgált népesség köréből (1. táblázat) adatgyűjtésünk során beszereztük valamennyi önkormányzat ügyfélszolgálati telefonszámát, hivatalos honlapját, a 2011-es népszámlálás által mért teljes népességadatát s a helyi magyar lakosság százalékos részarányát csakúgy, mint az érintett közigazgatási kerületek, járások nevét továbbá a polgármesterek politikai hovatartozását vagy párt-támogatását a legutóbbi 2014-es szlovákiai helyhatósági választásokon. Ez után hivatalos honlapjukat felkeresve a világhálón azt vizsgáltuk, hogy hirdetményeik szerint az önkormányzatok a kétnyelvű hivatali státuszba sorolhatók-e. Ez utóbbi adatgyűjtést 2016 októbere és decembere közt végeztük. A kétnyelvű (szlovák és magyar) státusz ismervét megengedően úgy határoztuk meg, hogy ha a honlap néhány alapadatot szlovák és magyar nyelven egyaránt tartalmazott – a „Google translate” automatikus program silány automata fordításait nem számítva –, az önkormányzat weboldalát a kétnyelvű kategóriába soroltuk.

Kutatásunkat a Delaware-i Egyetem Minősítő Bizottsága vizsgálta, s azt minden további vizsgálat alól mentesítette.

2.2 Kutatási terv

A hagyományos felmérések eszköztára adatokat és véleményeket gyűjt a vizsgált népesség köréből. Ezzel szemben mi magunk e kutatást inkább megfigyelési eszközként terveztük. Fő célkitűzésünk a nyelvválasztások figyelemmel követése volt, valahányszor az önkormányzati ügyintézők válaszoltak ügyfelek telefonhívására. A telefonos megfigyelő vizsgálat (így a telefonos interakciók követése) főként a kétváltozós helyzetek felmérésére összpontosít. Először is rögzítettük az önkormányzati ügyintéző kezdeti nyelvválasztását egy külső hívásra bejelentkezve (a továbbiakban: „a kezdeti nyelv”), majd azt rögzítettük, hogy mely nyelven válaszol az ügyintéző a hívó fél magyar nyelvű bemutatkozására és egyszerű kérésére. (a továbbiakban: „a későbbi nyelv” avagy „a beszélgetés folytatásának nyelve”).

A nyelvválasztások megfigyelési adatgyűjtéséhez tehát előbb hívást kezdeményeztünk, melyre az önkormányzati ügyintéző válaszolt, s e válasz – a bejelentkezése – kezdeti nyelvét a hívó fél rögzítette. Ezután a hívó magyar nyelven bemutatkozott, majd egyszerű kérdést intézett, ugyancsak magyarul, az ügyintézőhöz, az illető település lélekszáma iránt tudakozódva. A hívó fél ezt mondta a telefonba: „Jó napot kívánok, XY vagyok. Az iránt érdeklődöm, hogy vajon hányan laknak az Önök településén. Lenne szíves ezt megmondani?” A bemutatkozás és a kérdés minden esetben magyarul hangzott el, függetlenül attól, hogy az önkormányzati ügyintéző mely nyelven jelentkezett be a hívásra. E kérdést követően az ügyintéző válaszolt, s a hívó fél följegyezte a beszélgetés folytatásának nyelvét. Mivel az adatgyűjtés az ügyintéző kezdeti és a későbbi nyelvválasztására összpontosított, (válaszként a magyar nyelvű bemutatkozásra és kérdésre), ezért a hívó fél a beszélgetés egész ideje alatt kizárólag magyarul szólalt meg. Azon önkormányzati ügyintézők esetében, akik szlovákul folytatták a beszélgetést (egy magyar nyelvű bemutatkozást és kérdést követően) ezen a ponton kommunikációs zavar állt be. A beszélgetés folytatásának nyelveként ez esetben mindenkor a szlovákot rögzítették. Végül a hívást a hívó fél köszönetnyilvánítása zárta. Az

esetben, ha az önkormányzati ügyintéző netán azt firtatta, hogy a kért információ mihez szükséges, a hívó fél elmagyarázta a kutatás célját.

A kezdeti nyelhasználat változóit öt kategóriába soroltuk: „csak szlovákul”, „csak magyarul”; „szlovák után magyarul”, „magyar után szlovákul” és „azonosíthatatlan nyelven” címszavakkal. Az elemzés megkönnyítése végett mindezt utóbb két kategóriába vontuk össze: „csak szlovákul” és „magyarul is” címszókkal. Azon 9 esetet, mikor az önkormányzati ügyintéző kezdeti nyelvválasztása a hívó számára azonosíthatatlan maradt, a feldolgozás során kizártuk az elemzésből.

Az ügyfél magyar nyelvű bemutatkozását és kérdését követő későbbi ügyintézői nyelvválasztást eleve két kategóriába soroltuk: „szlovákul folytatta” és „magyarul folytatta” címszókkal.

2.3 Munkahipotézisek

Előfeltevésünk az volt, hogy az önkormányzatok kisebbségi besorolása (magyar *versus* szomszédos települések) és a kezdeti nyelvválasztás között összefüggés áll fenn.

Ami a magyar településeket illeti, azt feltételeztük, hogy demográfiai jellemzőik (össztlakosságuk nagysága s a magyarok részaránya) összefüggést mutatnak az önkormányzati ügyintézők kezdeti nyelvválasztásával. Ezen felül a magyar önkormányzatok esetében további összefüggést reméltünk kimutatni az önkormányzati honlap kétnyelvű státusza és az ügyintéző kezdeti nyelvválasztása között. Hasonlóan feltételeztük, hogy ez utóbbi attól is függhet, hogy a legutóbbi helyhatósági választásokon az adott település polgármestere mögött mely politikai párt(ok) állt(ak) támogatóként.

A magyar önkormányzatok körében feltevésünk szerint összefüggés állt fenn e települések demográfiai jellemzői (össztlakosságuk száma s azon belül a magyarok aránya) és a beszélgetés folytatásának nyelve között. A szomszédos településeket illetően előfeltevésünk az volt, hogy a telefonbeszélgetés kezdeti nyelvválasztása összefüggést mutat a helyi magyar lakosság részarányával. Hasonlóan vélekedtünk a későbbi telefonos nyelvválasztásról is, melyet jó eséllyel a magyarok részaránya is befolyásolhat.

2.4 Statisztikai elemzés

Az elemzés során értékeltük a kezdeti és a későbbi nyelvválasztás, továbbá az egyes kategóriák (besorolás: magyar vagy szomszédos önkormányzat, a polgármester pártpolitikai háttere, a kétnyelvű honlapok megléte) változóinak összefüggéseit a Pearson-féle χ^2 -négyzet (χ^2) próba alkalmazásával. (1. táblázat). Mivel hipotéziseinkkel kapcsolatot feltételeztünk az önkormányzatok nyelvválasztása és fenti kategorikus változók között, ezért a statisztikai valószínűség kimutatásához a kétválasztós p-értéket alkalmaztuk.

A különbségeket részint a metrikus változók hagyományos eszközeivel mutattuk ki (teljes népesség, a magyarok részaránya), részint pedig a kezdeti, későbbi nyelvválasztások ellentét-párjai mentén a független mintavételi t-teszt módszerét alkalmazva. (2. táblázat, 3. táblázat) Mivel hipotéziseink különbségeket feltételeztek az átlagokban, ezért kétoldali szignifikancia teszteket alkalmaztunk az eltérések statisztikai valószínűségének értékelése érdekében.

3. Kutatási eredmények

3.1 Válaszadói arány

Felmérésünk 608 településre terjedt ki. A vizsgált népesség (512 magyar és 194 szomszédos település) összességét alapul véve az önkormányzatok válaszadói aránya igen magas: 86,1% volt. Ebből a magyar önkormányzatoké 86,3%, míg a szomszédos településeké 85,6% volt.

3.2 A válaszadók jellemzői

A kutatási tervvel és a vizsgált népesség meghatározásával összhangban a válaszadók összességének közel háromnegyede ($N=442$, 72,7%) a magyar önkormányzatok köréből került ki. A további válaszadók ($N=166$, 27,3%) azon környező települések körébe tartoztak, melyek legalább egy magyar önkormányzattal közvetlenül szomszédosak voltak. Ami a földrajzi megoszlást illeti, az általunk vizsgált népesség Szlovákia 25 járásába tartozik, ezek

túlnyomó részével (N=23, 92%) sikerült kapcsolatba lépniük. Itt azonban fontos megjegyezni, hogy míg Szlovákiában együttvéve 79 közigazgatási járás található, vizsgált népességünk ezek közül mindössze 25 olyanra terjedt ki, ahol magyar önkormányzatok avagy azokkal szomszédos települések találhatók.

Akárcsak a fenti esetben, fontos jelezni egyúttal azt is, hogy miközben Szlovákia mindösszesen 8 megyéből áll, vizsgált népességünk azonban ezek közül csupán 5 olyanra terjedt ki, melyekben magyar önkormányzatok és azokkal szomszédos települések találhatók.

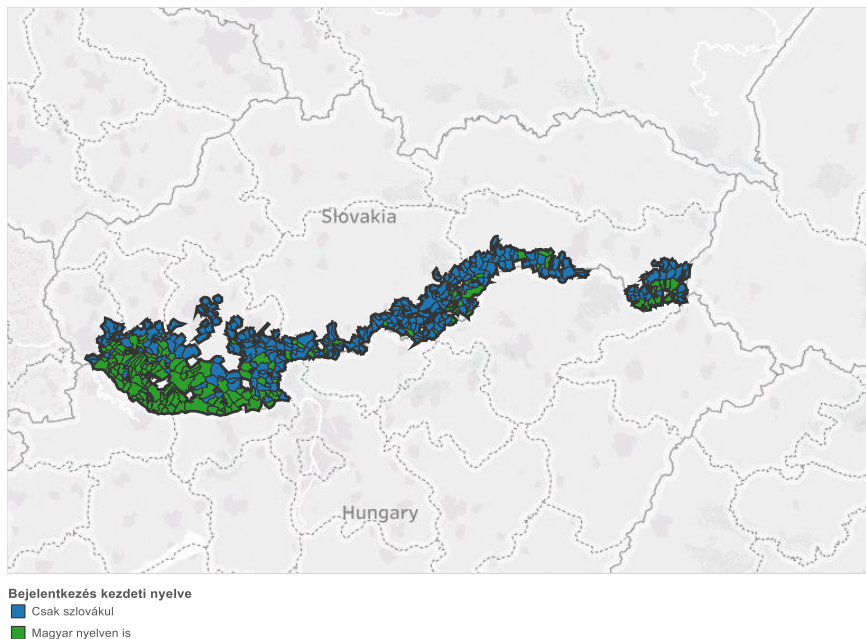
3.3 A hipotézisek tesztelése

A vizsgált népesség 706 települést foglalt magába. Közülük 512 magyar önkormányzat volt, további 194 pedig szomszédos település. Kapcsolatfelvételünk 442 magyar és 166 környező önkormányzattal valósult meg. Azon magyar önkormányzatokat, melyek esetében a kezdeti telefonos nyelvhasználat nem volt azonosítható (N=9) az elemzés során kizártuk a kutatás köréből. Teljes adatbázisunk így 433 magyar önkormányzatra csökkent. A vizsgálatból ugyanakkor egyetlen környező települést sem kellett kizárnunk. A feldolgozást ekként 599 válaszadó önkormányzat adatbázisán végezhetjük el.

Összességében a magyar önkormányzatok 37,6 százaléka (N=163) és a környező települések 1,2 százaléka (N=2) válaszolt bejelentkezésekor magyar nyelven is a telefonhívásra. (2. táblázat). Előfeltevéseinkkel összhangban a kezdeti nyelvválasztás („Csak szlovákul” *versus* „Magyar nyelven is”) szoros összefüggést mutatott az önkormányzati besorolással (magyar *versus* szomszédos önkormányzatok) a khi-négyzet (χ^2) próba szerint: $\chi^2(1)=79.835$, $p=.000$. A kezdeti magyar bejelentkezés a telefonhívásra jóval nagyobb mértékben volt jellemző a magyar önkormányzatok, mint a környező települések hivatalainak körében.

A már kezdetben magyarul is bejelentkező magyar önkormányzatok a nagyobb összlakosságú települések közé tartoztak (átlag=2150) a kizárólag szlovákul bejelentkező önkormányzatokhoz (átlag=1276) képest: $t(224.9)=-2.162$, $p=.032$ Ugyanez mondható el a magyar lakosság százalékos részarányát illetően is, ami a magyarul bejelentkező önkormányzatok körében magasabb volt (átlag=74,9%)

a csak szlovákul bejelentkező önkormányzatokéhoz (átlag=52,4%) képest: $t(430.3)=-12.2$, $p=.000$.

2. térkép Szlovákia – Magyar önkormányzatok kezdeti telefonos bejelentkezése

A magyar önkormányzatok hivatalos honlapjainak kétnyelvűségét illetően a kutatás szoros kapcsolatot mutatott ki a kezdeti nyelvválasztás és a vizsgált önkormányzat honlapjának kétnyelvűsége között: $\chi^2(1)=71.209$, $p=.000$. A kétnyelvű honlappal rendelkező magyar önkormányzatokhoz nagyobb valószínűséggel volt társítható a kezdeti magyar nyelvhasználat az ügyfelek telefonhívását fogadva.

Khí-négyzet (χ^2) próbának vetettük alá annak vizsgálatát is, hogy milyen valószínűség mutatható ki a 2014-es önkormányzati választásokon hivatalukba jutott polgármesterek párt-támogatása és az önkormányzati ügyintézők kezdeti nyelvválasztása között. Ezúttal is igen erős összefüggést találtunk a párttámogatás és a a

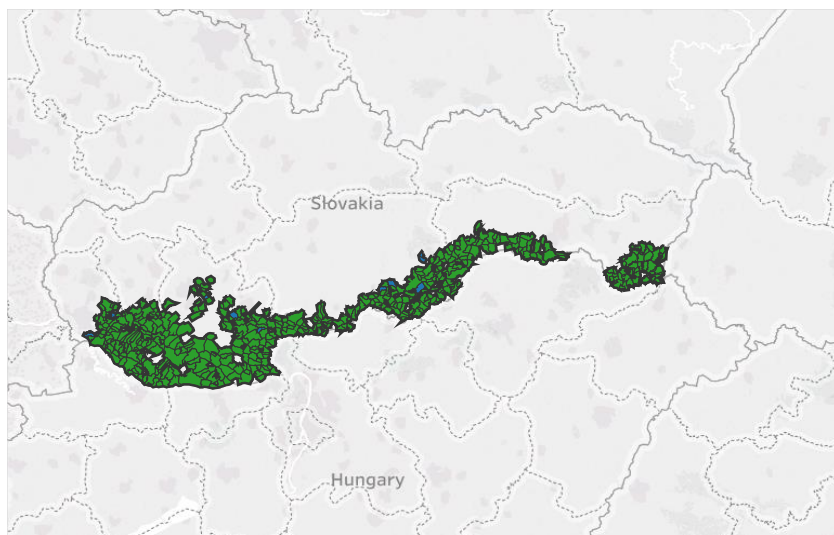
telefonos bejelentkezések kezdeti nyelvhasználata között: $\chi^2(5)=26.867$, $p=.000$. Ami ezek standardizált és korrigált rezidiumát illeti, itt két eset tűnt ki markánsan: egyikük a kizárólag SMK-MKP által támogatott polgármestereké (standardizált rezidium = 2.9, korrigált rezidium = 4), míg a másikuk az SMK-MKP és Most-Híd nélkül, kizárólag a szlovák pártok jelöltjeként tisztségükbe jutottak polgármestereké (standardizált rezidium = -2.0, korrigált rezidium = -2.6). E két adatmező kifejezetten erős összefüggést mutat a polgármesterek párt-támogatása és a között, hogy az önkormányzati ügyintéző magyarul is bejelentkezik-e az ügyfelek telefonhívásait fogadva.

1. táblázat Függyetlen mintavétel - Khí-négyzet próba: Kezdeti telefonos nyelvválasztás az önkormányzatok besorolása, a kétnyelvű státusz és a helyi polgármester párt-támogatása alapján N (%)

	Csak szlovákul N (%)	Magyar nyelven is N (%)	p	khí ²	df
MINDEN ÖNKORMÁNYZAT					
Önkormányzati besorolás			,000*	79,835	1
Szomszédos (nem magyar)	164 (98,8)	2 (1,2)			
Magyar	270 (62,4)	163 (37,6)			
CSAK MAGYAR ÖNKORMÁNYZATOK					
Kétnyelvű státusz			,000*	71,209	1
N – Nem kétnyelvű	181 (79,7)	46 (20,3)			
Y – Kétnyelvű	61 (37,7)	101 (62,3)			
CSAK MAGYAR ÖNKORMÁNYZATOK					
A polgármestert támogató párt(ok)			,000*	26,867	5
Független	125 (62,8)	74 (37,2)			
Kizárólag Most-Híd	47 (71,2)	19 (28,8)			
SMK-MKP és Most-Híd nélkül	29 (82,9)	6 (17,1)			
SMK-MKP és/vagy Most-Híd más	21 (80,8)	5 (19,2)			
pártokkal					
Kizárólag SMK-MKP	36 (42,9)	48 (57,1)			
SMK-MKP és Most-Híd	12 (52,2)	11 (47,8)			

Ez után megvizsgáltuk a magyar önkormányzati telefonbeszélgetések folytatásának nyelvválasztásait a magyar nyelvű bemutatkozásra válaszolva. (3. térkép) Fontos kiemelni, hogy a 433 magyar önkormányzat ügyintézőinek túlnyomó többsége: 97,7 százaléka (N=423) nyomban magyarra váltott, amint a hívó fél magyar nyelvű bemutatkozását és kérdését meghallotta.

Vizsgálatunk következő tárgya a népesség demográfiai jellemzői (össztlakosság, a magyarok részaránya) és a telefonbeszélgetés későbbi nyelve közötti korreláció volt a magyar önkormányzatok körében. Előfeltevésünkre rácsafolva a magyar önkormányzati hivatalok azon válaszadói, akik úgy döntöttek, hogy magyarul folytatják a telefonbeszélgetést ugyan a népesebb össztlakosságú településekről kerültek ki (az átlagos lakosságszám 1627 a magyarul és 645 a szlovák nyelven folytatók körében), az eltérés azonban statisztikailag nem szignifikáns $t(431)=-0.852$, $p=.395$. Ugyanakkor a magyar önkormányzatok válaszadói, akik magyarul folytatták a beszélgetést, jórészt olyan településekről kerültek ki, ahol a magyarok százalékos részaránya magasabb volt ($M=61,8$), mint azon válaszadók településein, akik megmaradtak a szlovák nyelvénél. ($M=22,8$), $t(10.3)=-8.928$, $p=.000$.

Későbbi nyelv választás a hívó magyar nyelvű bejelentkezésére

■ Magyar
■ Szlovák

3. térkép Szlovákia – Magyar önkormányzatok későbbi nyelv választása válaszul a hívó magyar nyelvű bejelentkezésére

Összehasonlításként megvizsgáltuk a környező települések nyelv választásait is. Mint azt korábban jeleztük, ezen önkormányzatoknak a *Kisebbségi Nyelvtörvény* értelmében nincs semmiféle kötelezettségük arra, hogy a magyar nyelvű hivatali kommunikációt biztosítsák az ügyintézésben. Érdekes módon azonban 5 olyan önkormányzatot is találtunk körünkben, ahol a magyar lakosok részaránya a 20%-ot meghaladta, s ennél fogva ugyanazon hatály alá kellene tartozniuk, mint amit az 534/2011. számú kormányrendelet előír a magyar nyelvhasználat számára a hivatali ügyintézésben. A szomszédos önkormányzatok 166 válaszát vizsgálva mindössze két olyat találtunk (1.2%), ahol már a bejelentkezéskor magyarul is köszöntötték az ügyfelet. Adataik további vizsgálata azt is felfedte, hogy mindkettő az öt fent említett önkormányzat körébe tartozik.

Ezután a magyarok helyi részaránya és a telefonbeszélgetés kezdeti, majd későbbi nyelv választásainak összefüggéseit vizsgáltuk

meg. Várakozásunkhoz híven a környező települések azon válaszadói, akik úgy döntöttek, hogy magyarul is köszöntik az ügyfelet, a nagyobb magyar részarányú települések sorából kerültek ki ($M=76.9$), azokkal ellentétben, amelyek ügyintézőinek kezdeti nyelve kizárólag a szlovák volt ($M=2.8$), $t(164)=-21.942$, $p=.000$. Hasonlóan megfelelt várakozásunknak az is, hogy a környező önkormányzatok, melyek ügyintézői később magyarul folytatták a telefonbeszélgetést, a nagyobb magyar részarányú települések ($M=10.6$) sorából kerültek ki azokhoz képest, ahol beszélgetés később is kizárólag szlovák nyelven folyt. ($M=1.8$), $t(35.3)=-2.91$, $p=.006$.

2. táblázat. Független mintavételű t-teszt: Kezdeti nyelvválasztás az össznépeség és a százalékos magyar részarány tükrében

	Csak szlovákul <i>Átlagérték (szórás)</i>	Magyar nyelven is <i>Átlagérték (szórás)</i>	t	p	df
CSAK MAGYAR ÖNKORMÁNYZATOK					
Össznépeség	1276,1 (2662,5)	2150,4 (4729,4)	-2,162	,032	224,9
				*	
A magyarok részaránya %	52,4 (23,5)	74,9 (14,7)	-12,242	,000	430,4
				*	
CSAK KÖRNYEZŐ TELEPÜLÉSEK					
A magyarok részaránya %	2,8 (4,7)	76,9 (3,4)	-21,942	,000*	164

3. táblázat. Független mintavételű t-teszt: Későbbi nyelvválasztás az össznépeség és a százalékos magyar részarány tükrében

	Csak szlovákul <i>Átlagérték (szórás)</i>	Magyar nyelven is <i>Átlagérték (szórás)</i>	t	p	df
CSAK MAGYAR ÖNKORMÁNYZATOK					
Össznépeség	645,3 (420,8)	1627,9 (3641,9)	-0,852	,395	431
A magyarok részaránya %	22,8 (13,4)	61,8 (22,8)	-8,928	.000*	10,3
CSAK KÖRNYEZŐ TELEPÜLÉSEK					
A magyarok részaránya %	1,8 (2,4)	10,6 (18,2)	-2,910	.006*	35,3

4. Értékelés

Tudomásunk szerint ez volt az első felmérés, amely átfogóan vizsgálta az összes magyar önkormányzat nyelv választási gyakorlatát kisebbségi nyelvű telefonhívásokat fogadva. Mind a magyar, mind a szomszédos önkormányzatok többsége (62,4% illetve 98,8%) kezdetben kizárólag szlovákul válaszolt a magyar nyelvű hívásokra. A magyar nyelvű válaszok aránya mindazonáltal még így is jelentős eltérést mutat (37,6 illetve 1,2 %). Ennek kétféle magyarázata lehetséges. Az egyik, hogy a hivatalos kisebbségi nyelvhasználat alsó küszöb-értékét helyesen állapították meg, és a 20 százalékos vagy azon felüli magyar lakosságú önkormányzatok jóval inkább hajlandók a kisebbségi nyelv hivatali használatára, mint azok, ahol a magyarok aránya nem éri el a 20 százalékot. Eszerint tehát döntően a magyarok aránya határozza meg az önkormányzati ügyintézők kezdeti nyelv választását. Vagy, éppen fordítva, mivel mindez akár úgy is értelmezhető, hogy a központi kormányzat hivatalos minősítése a település státuszát illetően eleve meghatározza az ügyintézők kezdeti nyelv választását. Hiszen az esetben, ha egy települési önkormányzatot magyar nyelvhasználatra jogosultnak minősítenek, ez jó eséllyel a telefonos ügyintézés nyelvét is magában foglalja. Vizsgálatunk mindazonáltal az okok feltárására ezúttal nem terjedt ki.

Kutatásunk során azt tapasztaltuk, hogy a magyar önkormányzatok kezdeti magyar nyelv választása nagy mértékben függ a település lakosságának számától és azon belül a magyarok arányától, továbbá attól, hogy az önkormányzati honlap két nyelvű-e és hogy a polgármester mögött mely politikai párt(ok) áll(nak). Összegezve: a népesebb önkormányzatok nagyobb valószínűséggel éltek a kezdeti magyar nyelvű válasz lehetőségével. Ugyanez érvényes a magyarok nagyobb települési aránya esetében is. Ha tehát a jelenlegi dél-szlovákiai demográfiai trendek folytatódnak, a javarészt vidéki, falusi magyarajkú települések egyre kisebbek lesznek, és magyar lakosságuk számaránya is csökken, így mind kevésbé várható, hogy az önkormányzatok a kisebbségi nyelvű hívásokra kezdettől magyarul fognak válaszolni.

Méginkább nyilvánvaló a kapcsolat a magyar önkormányzatok kezdeti válaszában nyelve és a helyi polgármester pártpolitikai háttere között. E tekintetben a vizsgálat igen szoros összefüggést

talált. Ekként a kezdettől magyarul válaszoló önkormányzatok jelentős részének élén a hagyományos magyar etnikai bázisú SMK-MKP által támogatott polgármester állt. Másfelől a kizárólag szlovák pártok – azaz nem az SMK-MKP és nem a Most-Híd – támogatását élvező polgármesterek hivatalaiban a magyar nyelv mellőzése az első megszólalástól kiváltképp erősnek bizonyult.

Ami a telefonbeszélgetés folytatásának nyelvét illeti, ennek gyakorlatát némiképp eltérőnek és biztatóbbnak találtuk. A hívó fél magyar nyelvű bemutatkozása, majd egyszerű magyar nyelvű kérdése nyomán a magyar önkormányzatok 97,7 százaléka a hivatalosan előírt kisebbségi nyelven, azaz magyarul folytatta a beszélgetést, míg a környező településeken ugyanez az arány 21,7% volt.

A folytatás nyelve és a magyarság helyi részaránya között szoros összefüggést találtunk a szlovákiai magyar önkormányzatok körében, ezen szemben nem volt kimutatható szignifikáns kapcsolat a folytatás nyelve és az adott település lélekszáma között. Nyilvánvaló, hogy a magyar önkormányzatok túlnyomó többségének megvan a kellő helyi kapacitása ahhoz, hogy ügyfeleikkel magyarul érintkezzenek. Arra viszont nem találtunk választ, hogy ha eleve rendelkeznek ilyen kapacitással, vajon miért nem tájékoztatják egyértelműen ügyfeleiket, hogy a telefonbeszélgetést mind az államnyelven (szlovákul), mind a kisebbség nyelvén (magyarul) joguk van folytatni. Holott ez semmi többlet-forrást vagy rendkívüli intézkedést nem igényel. Elég lenne egy egyszerű utasítás, hogy a hivatali telefonon bejelentkező ügyfeleiket mindkét nyelven üdvözljék, ezzel is jelezvén, hogy készséggel folytatják bármely nyelven a beszélgetést, és a gond ezzel magától megoldódna.

Bár a magyar önkormányzatok körében a magyar nyelvű bemutatkozás és információkérés nyomán majd' minden ügyintéző magyar nyelvre váltott, a kisebbségi hívót még ez is hátrányosan érintette. Egyértelműen kitűnt, hogy az esetben, ha a hívó fél szlovák nyelvre váltott volna, nyomban megkapta volna a kívánt információt. Ha viszont továbbra is ragaszkodott a kisebbségi nyelvhasználathoz, ez gyakran félreértésekhez vezetett. További kutatás hivatott feltárni, hogy e félreértések vajon mennyiben befolyásolják a kisebbségi hívó készségét, hogy a hivatali ügyintézés során anyanyelvét használja.

Kutatásunknak legkevesebb háromféle korlát szabott határt. Először is, vizsgálatunk csupán a hivatali telefonhívások kezdeti és

későbbi nyelvhasználatára terjedt ki, amit példának szántunk a kisebbségi nyelvhasználók ennél jóval sokrétűbb részvételét jellemezve a dél-szlovákiai helyi közigazgatásban. Másodsor, feltételeztük, hogy az eseti nyelvválasztás az önkormányzatok telefonvonalán valamiképp nyilvánvaló kifejezése annak, hogy az adott hivatal kizárólag a szlovák nyelvű kommunikációhoz ragaszkodik, avagy a kisebbségi nyelvhasználatnak is teret enged. Kutatásunk harmadik korlátja az önkormányzati honlap kétnyelvűségével kapcsolatos. Ez irányú adatgyűjtésünk során igen alacsonyra helyeztük a lécezt: minden olyan önkormányzati portált a kétnyelvűek közé sorolva (kivéve az automata „Google translate” fordítóprogram silány produktumait), amelyen néhány alapinformáció szlovák és magyar nyelven egyaránt hozzáférhető volt.

Összegzőképpen elmondható, hogy az általunk végzett felmérés a maga nemében egyedülálló és értékes bepillantást enged a dél-szlovákiai magyar települések kezdeti, majd későbbi nyelvválasztó gyakorlatára a kisebbségi nyelvű telefonhívásokat fogadva.

Fordította: NóvÉ Béla

Köszönetnyilvánítás

A szerző ezúton tartozik köszönettel kollégájának, Dr. Eric Bestnek (University of Delaware, Center for Applied Demography & Survey Research) a kutatást illető hasznos észrevételeiért és javaslataiért.

Felhasznált irodalom

- Csergő, Z. *Talk of the Nation: Language and Conflict in Romania and Slovakia*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2007.
- Koenig, M., & Guchteneire, P. F. A. *Democracy and Human Rights in Multicultural Societies*. Ashgate Publishing, Ltd, 2007.
- Liu, A. H. Democracy and minority language recognition: tyranny of the majority and the conditional effects of group size. *Democratization*, 24(3), 544–565, 2017.
<https://doi.org/10.1080/13510347.2016.1245292> 15

- Poggeschi, G. The Use of Regional and Minority Languages in Public Administration and the Undertakings of Article 10 of the European Charter for Regional or Minority Languages. *Revista de Llengua I Dret*, 57., 2012. 163–205.
- Vass, Ágnes: If Yes, Why Not? Minority Language Use and Accommodation of Minority Language Rights in Slovakia. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, 8 2016/1. 43–56. <https://doi.org/10.1515/auseur-2015-0012>
- Williams, C. *Minority Language Promotion, Protection and Regulation: The Mask of Piety*. Springer, 2013.

Hungarian Self-Governments in South Slovakia
by Tibor Tóth

This study assessed the use of Hungarian language by the Hungarian municipalities of Southern Slovakia as experienced by those who seek information over the phone in a minority language. We conducted a phone census by contacting all 512 municipalities where the use of Hungarian is permitted (not necessarily guaranteed) by the Minority Language Law. To allow for a comparison, we also contacted the adjacent 194 municipalities. The survey measured the initial and continuing language choice of the municipality as a response to a Hungarian language inquiry. The majority of Hungarian municipalities (62.4%) used Slovak only in their initial response to a phone call. In comparison, 98.8% of adjacent municipalities used only Slovak for their initial response. For Hungarian municipalities, we found a strong association between the initial language used, the total population, the percentage of Hungarians, the bilingual status of the web page and the political party supporting the mayor. An overwhelming majority (97.7%) of Hungarian municipalities continued the telephone conversation in Hungarian once they heard the caller's introduction and question in Hungarian. A solid 21.7% percent of the adjacent municipalities continued in Hungarian after a Hungarian language prompt. For the Hungarian municipalities, we found a strong association between the choice of the continuing language and the percentage of Hungarian residents. For Hungarian municipalities, we did not find an association between the continuing language and the total population. Considering the evidence, it is clear that Hungarian municipalities do have the capacity to ensure bilingual communication over the phone. Further study is needed to understand why it is not being put to use.

Keywords

Minority language; language rights; language policy; public administration; local government; municipality; survey; telephone communication; Slovakia; Hungarian; Hungarians in Slovakia